

* קצורי * באורי * לקוטי * האלשיך הק' פ' עקב ושבת ב' דנחמתא

בַּעֲתָהּ הָיָה אָמַר י-הוָה אֵלַי פֶּסֶל לָךְ
שְׁנֵי לִוְחֹת אֲבָנִים פְּרָאשִׁים וְעֵלָה אֵלַי
הִהְרָה וְעָשִׂיתָ לָּךְ אֲרוֹן עֵץ: וְאָכַתָּב עַל
הַלְחָת אֵת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל
הַלְחָת הָרָאשִׁים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשִׁמַּתָּם
בְּאֲרוֹן: וְאָעַשׂ אֲרוֹן עֵצִי שְׁטִים וְאֶפְסֵל
שְׁנֵי לַחֹת אֲבָנִים פְּרָאשִׁים וְאָעַל
הִהְרָה וְשְׁנֵי הַלְחֹת בִּיָּדִי: וַיִּכְתֹּב עַל
הַלְחָת בְּמִכְתָּב הָרָאשׁוֹן אֵת עֲשֶׂרֶת
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר י-הוָה אֵלֵיכֶם בְּהַר
מִתְנָה: הָאֵשׁ בָּיוֹם הַהוּא הִקְהִיל וַיִּתְּנֶם י-הוָה
אֵלַי: וְאֶפֶן וְאֵרֶד מִן הַהָר וְאָשֵׁם אֵת
הַלְחָת בְּאֲרוֹן אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וַיְהִי שֵׁם
בְּאֲשֶׁר צִוִּיתִי י-הוָה: (פ"י: א - ח)

א. הנה אין ענין זה מענין מצות ה'
שחוזר לשנותה בערבות מואב רק סיפור
איך היה לוחות שניות ענינם ואם כן
למה מודיע הדבר לישראל?

ב. כי יותר מפורש הענין פרשת כי
תשא ומשם ידעו ישראל את כל זה!

ג. אומרו בעת ההיא, למה מסיים העת
שהיה זה בה?

ד. אומרו פסל לך, מה ענין לומר לך?
וידוע מאמרם ז"ל הפסולת היא שלך.
האם אפשר שלא היתה כונת הכתוב רק
להודיעם שהעשיר הוא יתברך את
משה? ומה גם שאין מעצור לה' להושיע
ולהעשירו בלעדי זה!

ה. לא ימנע, הלוחות אלו היו גשמיים
או רוחניות, אם רוחניות, איך יאמר פסל
לך? איככה יפסול דבר רוחני? ואם הם
גשמיים, איך יתכן יכתוב הוא יתברך
בגשם חומרי? ומה גם אומרו לפנים
ממכתב הראשון כי הלא הראשונים היו
רוחניים מלמעלה אלא שנתלבשו

בבואם פה אך אלו אם גשמיים היו לא
יצדק בהם מכתב באצבע א-להים!

ו. שאם בריאה יברא הלוחות סנפירינן
באהלו של משה כמו שאמרו ז"ל, למה
לא בראם חלקות ולא שיצטרך אחר כך
לפסול אותם, כאשר בראם בשיעורם
כשיעור ששה על ששה טפחים כל אחת
מהם?

ז. אומרו ועלה אלי ההרה, כי הלא
כאשר בראם למטה בארץ הוא גם לא
יבצר ממנו לכותבם פה כי מלא כל הארץ
כבודו יתברך!

ח. אומרו ועשית לך ארון עץ, כי הנה עד
אחר רדתו מן ההר לא נצטוה לעשות
הארון! ואם כן למה צוה אליו טרם יעלה?

ט. וגם אומרו לך, שהיה ראוי יאמר
ועשית להם ארון עץ!

י. כי הרי היה עתיד בצלאל לעשותו
והוא עשה! ומה ענין ארון זה?

יא. א. אומרו את הדברים אשר היו, מי
לא ידע כי אותם הדברים היו?

יב. וגם מה ריבה האת?

יג. אומרו אשר שברת, מה צורך
להזכיר השיבור? כי הלא באומרו את
הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים
ידוע הוא כי הם אשר שברת!

יד. אומרו ואעל ההרה ושני הלוחות
בידי, כי מהראוי יאמר ואקח את הלוחות
בידי ואעל ההרה! ולא לומר תחלה ואעל
ההרה ואחר כך ושני לוחות בידי!

טו. וגם נשית לב אל אומרו בידי ולא
אמר על שתי ידי כדבר שנאמר למעלה
בראשונים!

טז. אומרו ויכתוב ממכתב הראשון את
עשרת הדברים אשר דבר ה' אליכם בהר
מתוך האש, כי הענין כפול ומכופל, כי
באומרו ממכתב הראשון ידוע הוא כי הם

עשרת הדברות ומאומרו עשרת הדברים
ידוע הוא שהם אותם אשר שמעו שדבר
להם ה' מתוך האש!

יז. אומרו ואשים את הלוחות בארון,
מה צורך לאומרו להם פה? ומה גם כי
ידוע הוא! וכו'!

יח. אמנם לבא אל הענין נשים לב, כי
ראוי גם לדרוש ולתור מה היה שהלוחות
השניות לא בראם הוא יתברך למעלה
כראשונים? והיה מן הראוי שיהיו גם הם
מלמעלה כדי שיכון בהם מכתב א-להים
גם שלא יהיו ממדרגת הראשונים!

אך הנה למדנו מרבותינו ז"ל כי הלוחות
הם רמז אל האדם וכמאמרם ז"ל: כי היו
הלוחות עם הדברים הכתובים וחקוקים
בתוכם כגבר שהנשמה בקרבו שהנשמה
מוליכתו על רגליו ובצאתה מקרבו ישאר
גופו כבד כמו אבן.

על כן כבא משה וירא את העגל, ראה
והנה פרחו האותיות ונשארו כבדים על
ידי וכמו שאמרו ז"ל וארא והנה
חטאתכם, מה ראה? ראה אותיות פורחות
באוויר, ואז כבדו בידי וישלך מידי.

וכן אמרו רבותינו ז"ל, הזהרו בזקן
שישכח תלמודו מחמת אונסו, שלוחות
ושברי לוחות מונחים בארון, הנה דמו
הלוחות אל האדם.

וגם יצדק בזה היותם אורכם ששה
ורחבם ששה וגובהם ששה הרי שמונה
עשרה טפחים כמספר שיעור מדת האדם.

ויצדק בעצם בזה מאמר ספר הזוהר
שאומר כי היו שתי הלוחות דוגמת דכר
ונוקבא.

ועל פי הדברים האלה נאמר כי רצה
הקדוש ברוך הוא ללמד דעת את עמו
ישראל כל יתחמץ לבכם באמרם, הן
אבדנו כלנו נגזרנו לנו כי היינו משוללי
זוהמת נחש זכים וטהורים כלם ברורים
כלם נביאים שומעים את דבר ה' פנים
בפנים, ועתה שב זוהמתנו אלינו ונתעכר
ממנו חומרנו, ואיככה נוכל נקיון? ומה גם
כי הדורות הולכים ומתמעטים דלא
אכשור דרי.

על כן רמז רמז לנו הוא יתברך בלוחות, כי אין ספק כי מן השמים המציאם הוא יתברך וישלחם באהל של משה. והראיה, כי לא הוצרך להיות חוצב אותם כחוצב אבן מסלע גדול לפי מדת אשר יצטרך אותה, ואחרי כן עוד ישאר בסלע ההוא אשר לוקחה זכות ממין האבן ההיא.

אך, הלוחות האלו נודמנו מרובעות ומדת זו כמדת זו אורכן ששה ורחבן ששה וקומתן ששה, שלא הוצרך רק לפסול בהם פסלות כקליפה אחת מהם ויהיו כשיעור הראשונות לא פחות ולא יותר, ולא אחת יתירה על חברתה אפילו כחוט השערה, וגם לא הוצרך לחצוב אותה מסלע ולא נשאר ממינים במחצב שנודמן באהל משה כי לא היה רק הלוחות לבדם. שאם לא כן לא היו אומרים רבותינו ז"ל שנתעשר מפסילת הלוחות כי יותר מזה היה שארית מחצב הסלע שממנו חצבו האבנים. אך לא היו רק שתי אבנים כמדת הראשונים אחר שפסל אותם:

וזו אחת מן הכוונות שירמוז באומרו **פסל כו'**, שאז על ידי כן יהיו שני לוחות אבנים כראשונים בלי פחת וייתור, וגם יחדו יהיו תמים, באופן שאין זה כי-אם שכן נודמנו מן השמים.

ואם כן איפה אמור מעתה כי הוא יתברך שלח אותם מן השמים רוחניים מעשה א-להים, אלא ששלח אותם אל הארץ הלזו והלבישם אותם מלבוש גשמי מעין העולם השפל הלז, כאשר תהיה הנפש הבאה מלמעלה בתוך תואר גוף האדם אשר למטה בארץ. ואחרי כן צוה את משה יפסול ויקלף קליפת המלבוש הגשמי משניהם וישארו משוללי הלבוש הגשמי ויהיו כראשונים, בשיעורם ובאיכות רוחני. וזהו **פסל לך** שהוא מחשוף הלבוש הגשמי, ואחרי כן יהיו לבוש גשמי **שני לוחות אבנים כראשונים**. (ובזה נתיישב קושיא ד. **פסל לך**, מה ענין לומר לך? וידוע מאמרם ז"ל הפסולת היא שלך. האם אפשר שלא היתה כונת הכתוב רק להודיעם שהעשיר הוא יתברך את משה? ומה גם שאין מעצור לה' להושיע ולהעשירו בלעדי זה!)

ועדיין עודם בעולם השפל הלז לא ייזך ספירות רוחניותם עד עלותם השמימה כי עכירות העולם הזה מעכב, אך אחר עלות אותם למעלה תזדכך ספירות בהירות רוחניותם עד גדר יהיו ראויים לקבל מכתב א-להים באצבע א-להים. וזהו **ועלה אלי ההרה**. (ובזה נתיישב קושיא ז. **ועלה אלי ההרה**, כי הלא כאשר בראם למטה, בארץ הוא, גם לא יבצר ממנו לכותבם פה כי מלא כל הארץ כבודו יתברך!)

וכל כך יזדככו שאין צריך לומר זולתך, כי-אם, אפילו אתה, שאין כמוך באנשים, לא תוכל להיות אתם במקום אחד, עד תעשה לך ארון עץ להפסיק בינך ובינם בל יזונו עיניך מהם מה שאין כן עתה טרם עלותם. וזהו ועשית לך כו': (ובזה נתיישב קושיא ח. **ועשית לך ארון עץ**, כי הנה עד אחר רדתו מן ההר לא נצטוו לעשות הארון! ואם כן למה צוה אליו טרם יעלה? **וקושיא ט.** **לך**, שהיה ראוי יאמר ועשית להם ארון עץ!)

וקושיא י. הרי היה עתיד בצלאל לעשותו והוא עשהו! ומה ענין ארון זה?

ואז על ידי מה שתעלה אותם יזדככו ויתלבנו עד יהיו ראויים כי **ואכתוב על הלוחות**, שהוא, כי יוכנו להיות הוא כותב עליהם שישוללו אף גם מכל איכות בלתי רוחני מעין העולם הזה בתכלית. (ובזה נתיישב קושיא ה. לא ימנע, הלוחות אלו היו גשמיות או רוחניות, אם רוחניות, איך יאמר **פסל לך**? איככה יפסול דבר רוחני? ואם הם גשמיות, איך יתכן יכתוב הוא יתברך בגשם חומרי? ומה גם אומרו לפנים **מכתב הראשון** כי הלא הראשונים היו רוחניים מלמעלה אלא שנתלבשו בבואם פה אך אלו אם גשמיות היו לא יצדק בס **מכתב באצבע א-להים**!)

ולא עוד אלא **שאכתוב את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים**, שהוא אותיות רוחניות תכלית הרוחניות, שהוא כאשר היו בלוחות הראשונים שהיו כנשמה בגוף כנודע שעל כן כאשר ראה משה האותיות פורחות נשארו כבדות בידי, וזהו **ואכתוב כו' את הדברים אשר היו**: (ובזה נתיישב קושיא יב. אשר

שברת, מה צורך להזכיר השיבור? כי הלא באומרו **את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים** ידוע הוא כי הם **אשר שברת**!)

ואחרי כותבו יתברך על הלוחות הללו ותהיה להם הכתיבה בהם כנפש בגוף הובאו פה, ויהיו גם הם עם כתבם באיכות ובהירות וספירות וטובות: (ובזה נתיישב קושיא יא. א. **את הדברים אשר היו**, מי לא ידע כי אותם הדברים היו? **וקושיא יא. ב.** מה ריבה האת?)

והיה הענין כי ראה יתברך כי לא יבצר מהיות בלב כל איש ישראל הרהורי דברים, כי המה ראו כי הגיעו עד גדר תכלית בריאת העולם הזה, שהוא להיות לו דירה בתחתונים. כמו שאמרו ז"ל משנברא העולם נתאוה הקדוש ברוך הוא שתהיה לו דירה בתחתונים, שהוא בשום לב שלא אמרו דירה על הארץ, כי-אם, בתחתונים, שהוא בבני האדם כי היכל ה' המה, כי מאז נברא העולם היה לתכלית תאוותו זאת. והנה באה במתן תורה על ידי שפסקה זוהמתן ויהיו מרכבה אליו יתברך. כמאמרנו על פסוק **ואתה מרובבות קדש** שלא אמר ברבבות, ועל כן היה להם חירות ממלאך המות.

והנה עתה שבה זוהמתם למקומה, והמות כשהיה, ואם כן איפה חזר ונתקלקל העולם ותכליתו, ומה בצע כי נשוב למות בדור דור בלי תיקון. כי הלא יראה כי אבדה תקותינו מלשוב להתקרב עדיו יתברך כאשר בתחלה, ואם נשאר ככה מה יתכוננו על יתר גויי הארץ אם לא תשוב תעבור חלאת זוהמתנו ממנו ויהי גם חומרנו זך ובהיר בל יעצרנו הגשם מהדבק בו יתברך, כאשר היינו במעמד הר סיני הגדול והקדוש ההוא, ויאבד העולם. (ובזה נתיישב קושיא ב. כי יותר מפורש הענין פרשת כי תשא ומשם ידעו ישראל את כל זה!)

על כן רמז להם הוא יתברך בענין הלוחות כי כמקרה הלוחות גם הם יקרבם. והוא, כי רצה יתברך לאמר להם כי מה שלא יתקון זוהמתן בחיים חייתם, לבא תכלית בריאת העולם אל תכונתו להיות משכנו יתברך על האנשים, כי ישוללו

מזוהמא ויתלבנו ויזדככו גם חומרם כמלאכי השרת, הלא יתוקן על ידי בא הנשמות אל העולם הזה ועליהם למעלה על ידי מיתה ושם יקנו מעלה, וישובו ויתקנו בכל פעם כל הנשאר לתקן וישארו הגופים לימרוק פה בארץ הלזו, והנשמה תעלה לבדה עם קונה ושם תקנה איכות זך על איכותה אשר היה לה למטה, באופן שבסוף הדורות ישובו הנשמות בגופים אחר שנתמרק עכירותם פה ויזהירו יחד שניהם בתחיית המתים כזוהר הרקיע:

וזה הדבר רמז להם הוא יתברך כי עשה להם מן הלוחות משל ומליצה לעניינה. והוא, כי כאשר אחר שיבור לוחות ראשונים חשב מחשבות לעשות בשניים דוגמת אשר יקרה להם לישראל. והוא, כי גם ישראל כאשר נשבר איכותם כאשר קרה ללוחות ראשונים יהיה להם בשניים, והוא, כי כאשר שלח משמים ארץ שתי לוחות ספירות והלבישם גשמות, ופסל משה מלבושם אשר היה גשמי עליהם והעלם השמימה משוללי לבוש, ושם הוסיפו על רוחניותם והוכנו לה' שכתב בגודל רוחניותו יתברך בהם וישלחם לארץ זכים ובהירים גם הם גם רוחניות אשר בקרבם כנפש בגוף.

כן האדם גם שהנפש אשר שלח הוא יתברך מלמעלה ילבישה חומר הגוף והוא עכור בחלאת זוהמת נחש, עם כל זה לא תאבד תקוה חלילה. כי כן האדם על ידי עבוד א-להים יפסל ויקלף קליפת הגוף אשר הנפש מלוכשת בו, והנפש תעלה השמימה אל הא-להים אשר נתנה ושם תקנה אור ובהירות עצום מאד ותעדה עדי זכיותה. כאשר הלוחות עלו באיכות קדושה בעלותם השמימה על אשר היו טרם עלותם כמדובר. (ובזה נתיישב קושיא יח. מה היה שהלוחות השניות לא בראם הוא יתברך למעלה כראשונים? והיה מן הראוי שיהיו גם הם מלמעלה כדי שיכון בהם מכתב אלקים גם שלא יהיו ממדרגת הראשונים! וקושיא ו. אם בריאה יברא הלוחות סנפיריגון באהלו של משה כמו שאמרו

ז"ל, למה לא בראם חלקות ולא שיצטרך אחר כך לפסול אותם, כאשר בראם בשיעורם כשיעור ששה על ששה טפחים כל אחת מהם?

וכאשר אחרי כן ירדו לארץ הלוחות עם רוחניות כתיבתם שבקרבם זכות וספירות, כן לעתיד תרדנה הנשמות ויהיו פה הן וגויותיהן משוללות חלאת ועכירות, כי גם הגויות יהיו טהורות מזוהמא אחר התחיה. כמאמרם ז"ל כי הקדוש ברוך הוא יעשה להם כנפים וכו' שנאמר, יעלו אבר כנשרים כו'.

שהוא, כי גם שיהיו בגוף ונפש, יהיו כמלאכי השרת שש כנפים לאחד, שיהיה חומרם זך, באופן שמה שלא נתקיים בהר סיני יתקיים לעתיד על ידי מה שהאדם עמל בתורה ומעשים טובים בעולם הזה ונפשו עולה למעלה וקונה איכות קדושה על מה שהיה לה תחלה. עד שבסוף בעת שוב הנפש פה בעת התחיה, אז גם החומר יהיה מאיכות נפשיי בלתי מקבל עוד תערובות חלאת זוהמא.

והוא כמשל הלוחות, שאחרי כן נמצאו בעולם השפל כגוף שבקרבו נשמה ושתייהן בעלי איכות קדושה ככתב כמכתב,

כן האדם בל יתיאש מלשוב להתקרב אליו יתברך גם בגוף ונפש כאשר היו בחורב כמדובר: (ובזה נתיישב קושיא א. הנה אין ענין זה מענין מצות ה' שחוזר לשנותה בערבות מואב רק סיפור איך היה לוחות שניות ענינם. ואם כן למה מודיע הדבר לישראל?)

ובזה נבא אל התכת כל דברי המקראות האלה מראש ועד סוף. והוא, כי הגה אחר הארבעים יום השניים אשר הזכיר בסמוך, לא לרצון היו לישראל, כי אדרבה בא משה ואמר אליהם משמו יתברך אתם עם קשה עורף רגע אחד אעלה בקרבך וכליתך ועתה הורד עדיך מעליך כו' כי לא אעלה בקרבך כו'. ואז שמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו, באופן שלא יבצר מהם מלהרהר ולומר הלא אין רצונו יתברך שלם עמנו. והנה עוד ארבעים יום עמד שם עם ה' לבקש רחמים עלינו ולא שוה לו. אין זה כי-אם

שזוהמת נחש אשר דבקה בנו היא שעמדה להבדיל בינינו ובין קונינו. ואם אמרנו כי עוד חזון לשוב לתקן ולהתם חלאת זוהמתנו ממנו תאבד תקוה חלילה, כי הוא בלתי אפשר כי זוהמת נחש היא תמיית את האדם ואין נצול מהמות ואוי מי יחיה ויטהר ממנה. וכו'

על כן בא משה ויאמר לדבר אל לבם בעת ההיא. לומר, בעת ההיא ברדתי מההר בארבעים יום השניים שהוא האמור בסמוך, כי מאז היה לכם מורד לבב על לא טובה השמועה השמיעם ה' ויתאבלו, כי מאז היה מקום לחוש על אבדן תקוה כמדובר על היות בלתי אפשר לשוב ליטהר עוד מזוהמת נחש. על כן אמר להם משה הנה בעת ההיא, היא עת נפלה אימה עליכם, עלתה ארוכתכם מאתו יתברך, (ובזה נתיישב קושיא ג. בעת ההיא, למה מסיים העת שהיה זה בה?)

כי הלא, אז, אמר אלי פסל לך, שהוא לרמוז כי כאשר הלוחות עלו על ידי פסול הגשמות מהם, כן יהיה לכם השגת האושר על ידי המות, כי תעלה הנפש למעלה ותתעלה כאשר עשתה בעולם הזה, עד שבאחרונה תאושר בארץ עם הגוף הזך גם הוא. ומעין הלוחות הוא, כי יהיו על ידי הפיסול זכים כראשונים. (ובזה מבאר ביתר ביאור יישוב קושיא ד. פסל לך, מה ענין לומר לך? וידוע מאמרם ז"ל הפסולת היא שלך. האם אפשר שלא היתה כונת הכתוב רק להודיעם שהעשיר הוא יתברך את משה? ומה גם שאין מעצור לה' להושיע ולהעשירו בלעדי זה?)

ועל ידי עלות אותם ההרה תצטרך לשים מסך בינך ובינם, כי ועשית לך ארון עץ, כי יעלו במעלות עד גדר שאכתוב, כי יוכנו לשיכתוב הוא יתברך בעצמו עליהם ושיהיו הדברים אשר היו כו' כרוחניות כתב ראשון אשר שברת.

ואמר לי אל ימעט בעיניך קדושת רוחניות אשר היו בלוחות ראשונים, כי הלא גם ששברת אותם על שראית האותיות פורחות באויר עדיין קדושה בהם. כי על כן אנכי מצוך לאמור ושמתם בארון שגם הראשונים אשר שברת

תשים בארון עם השלמות אשר תביא שעליהם אמרתי לך ועשית לך ארון עץ. והוא מאמרם ז"ל הזהירו בזקן ששכח תלמודו מפני אונסו כי לוחות ושברי לוחות מונחים בארון: וכו'.

(ונחזור אל הענין) כי מספר משה מגדל הקדושה אשר קנו הלוחות בהעלות אותם ההרה באומרו ואפסול שני לוחות כו' ואעל ההרה. והביטו וראו הקדושה והרוחניות אשר קנו בהעלותי אותם ההרה אשר שם הא-להים. כי אחר שואעל ההרה ושני הלוחות בידי מיד שעם היותם שנים ביד אחד הייתי נושאם מה שאינו דרך טבע ליקח איש שתי אבנים אורכם ששה ורחבם ששה וגובהם ששה ביד אחד, וזהו ואעל כו' ושני הלוחות בידי: (ובזה נתיישב קושיא יד. ואעל ההרה ושני הלוחות בידי, כי מהראוי יאמר ואקח את הלוחות בידי ואעל ההרה! ולא לומר תחלה ואעל ההרה ואחר כך ושני לוחות בידי! וקושיא טו. בידי ולא אמר על שתי ידי כדבר שנאמר למעלה בראשונים!)

ועל ידי כן הוכנו שויכתב על הלוחות בידו יתברך, וגם שהיה כמכתב הראשון את עשרת הדברים אשר דבר כו' מתוך האש. שהוא, כי כל אותו הרוחניות אשר היה בדברות אשר דבר אליכם שראיתם את הקולות שהיו אש אוכלת, אותו הרוחניות נחקק בלוח.

והוא מאמרם ז"ל במדרש חזית כי הדברים שיצאו מפיו יתברך שהיו מדברים עם כל אחד מישראל ואומר לו 'מקבלני את עליך כו' מקבל את אלקותי', ואומר 'הן', מיד היה הדבור עצמו הולך ונחקק על הלוח שנאמר, קול ה' חוצב להבות אש, הנה שהדבור הנחקק על הלוח היה כח רוחני כאשר ראוהו ישראל בדברו אתם: (ובזה נתיישב קושיא טז. ויכתוב כמכתב הראשון את עשרת הדברים אשר דבר ה' אליכם בהר מתוך האש, כי הענין כפול ומכופל, כי באומרו כמכתב הראשון ידוע הוא כי הם עשרת הדברות ומאמרו עשרת הדברים ידוע הוא שהם אותם אשר שמעו שדבר להם ה' מתוך האש!)

וכל כך היה רוחני שהיה גדול ודק מאיכות הלוחות שהיו עדיין להבות אש עודם למעלה, שהיה הדבור חוצב להבות אש.

וזה יאמר פה כי גם בשניים היה הכתב מאיכות מה ששמעו מתוך האש, שהיה רוחניות גדול מה שאין העין יכולה לראות, ואז ויתנם אלי וארד מן ההר. וכל כך קנו קדושה שהוצרכתי מיד לשים אותם בארון אשר עשיתי לבל יזונו עיניהם מהלוחות ויתחייבו את ראשם, (ובזה נתיישב קושיא יג. ואעש ארון כו', למה שינה הסדר כי הוא יתברך אמר אליו עלה אלי ההרה ואחר כך ועשית לך ארון כו' והוא עשה הארון טרם עלותו? וקושיא יז. ואשים את הלוחות בארון, מה צורך לאומרו להם פה? ומה גם כי ידוע הוא!)

ואז ויהיו שם כאשר צוני ה', שהוא, שצוה יהיו יחד עם שברי לוחות, כמדובר למעלה על אומרו ושמעתם בארון:

הנה בזה גמר אומרו ענין הלוחות, שהוא יתברך העלם במעלות מהארץ הלזו ככל הדרך המפורש, למען מזה יקח האדם משל ומליצה אל תיקון האדם על ידי הסתלקו מן העולם, עד שאחרי כן לעתיד יתקון הכל ויהיו בגוף ונפש זכים וברים כאשר בעמדם על הר סיני והותר, באופן שאל יתייאשו מן הרחמים.

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִיעוּ אֶל מְצֻיָּתִי
אֲשֶׁר אֲנִי מְצִיָּה אֵתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה
אֶת י-חֹה א-לֵהֵיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל
לְבַבְכֶּם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִטֵּר
אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ וְאִסְפַּתִּי
דִּגְנֶךָ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְחָרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב
בְּשִׂדְךָ לְבַהֲמֶתְךָ וְאִכְלָתָ וְשִׁבְעָתָ:
(פי"א: י"ג - ט"ו)

א. ראוי לשית לב, אל אומרו שמייעה כפולה אם שמוע תשמעו!

ב. כי באומרו אל כל מצותי כו' יורה כי על כל המצות בא לצוות וכן קראו ז"ל את פרשה זו קבלת עול מצות, ואחר כך

אינו אומר רק מצות אהבת ה' ולעבדו מלב ומנפש!

ג. למה נאמר כל זה בלשון רבים ולא אמר לשון יחיד? כאשר בפרשת שמע שאומר בה שמע לשון יחיד, וכן אמר ואהבת כו' בכל לבבך ובכל נפשך ופה אמר תשמעו כו' לאהבה בכל לבבכם ובכל נפשכם!

ד. שאחר כך הוא אומר לשון יחיד ואספת דגנך לשון יחיד!

ה. שהיה ראוי יאמר דגן תירוש ויצהר כי לה' המה, ולא דגנך כו' כאילו מהאדם המה!

ו. אומרו ונתתי עשב כו', כי תחלה היה לו לומר ואכלת ושבעת שהוא מהדגן כו' ואחר כך ונתתי עשב כו'!

ז. למה יחשיב תתו יתברך עשב לבהמה בכלל שכר מצוה?

אמנם, אחרי אומרו כי מטר ארץ ישראל פריה וטובה לא בטבע המה, רק בהשגחה לפי מעשיהם שהוא תלוי בשמירת כל המצות, כאומרו ושמרתם את כל המצוה וכו', כי הארץ אשר אתה בא וכו', לא כארץ מצרים וכו' שהיו עניינה קרובים אל הטבע, אך ארץ ישראל היא בהשגחה על ידי שמירת כל המצוות. אמר עתה, הנה לא יבצר מהתחמץ לבבך באמת באמור מי זה האיש יוכל לשמור את כל המצות שלא ישמטו ממנו קצתם. שנית, כי, אם יחד נעבוד את ה' רבים עתה עם הארץ בשווי אחד ותנתן לנו מטר ארצנו דרך כלל לכולם כאחד, ונראה לאיש אחד זרע רב תוציא שדהו עד בלי די ולרעהו אנוש כערכו לא יתן שדהו רק מעט מזעיר לא כביר:

על כן הנני בא להעמידך על האמת ולהכין לפניך הדרך ישכון אור, והיחל על ראשון ראשון.

על הראשון אמר, והיה אם שמוע כו', לומר, הנה כלל גדול בידך שיחשב לך כשמוע את כל המצות, והוא, כי והיה אם שמוע אל מה שאני אומר אליך, בזה תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה

אתכם, כאילו את כולם תשמע, כך יחשב לך. ולא עוד אלא, כאילו לא תשמעו רק למה שהן מצותי לשמן. ומה הוא הדבר שבשמוע אותו הוא כשמעכם את כלם? הלא הוא לאהבה את ה' כו'. והוא, שתשימו נגד עיניכם בענין המצות לקבלן שלא על מנת לקבל פרס רק לאהבתו יתברך. וזה במחשבה ובדבור ובמעשה.

במחשבה היותר נבחרת והוא לאהבה את ה' א-להיכם שהוא במחשבה.

ובדבור והוא ולעבדו בכל לבבכם ואמרו רבותינו ז"ל אי זו היא עבודה שהיא בלב זו תפלה, הרי דבור.

ועל המעשה אמרו ובכל נפשכם שהוא למסור נפשו על מצותיו שאין מעשה גדול מזה:

והן זה כלל גדול כי האיש אשר שלש אלה בקרבו על כללות עבוד את ה', הרי הוא לפניו יתברך כשומע ומקבל את מצותיו, כי באלה שמן חלקו בכל המצות ואין ספק שלא תבא מצוה לידו שלא יעשנה. (ובזה נתיישב קושיא א: שמיעה כפולה אם שמוע תשמעו! וקושיא ב: אל כל מצותי כו' יורה כי על כל המצות בא לצוות, ואחר כך אינו אומר רק מצות אהבת ה' ולעבדו מלב ומנפש!)

ואז גם הוא יתברך יעשה את שלו שלא יתן לו את מטר ארצו דרך פרס, רק מתנה, וזהו ונתתי מטר ארצכם כו' שלא ינכה ה' שכר שום מצוה בדבר כאשר הוא לא עשה על מנת לקבל פרס:

ועל הדבר השני, הוא מה שכיוון מאומרו תחלה לשון רבים כאמרו תשמעו כו' ואחר כך אמר ואספת דגן לשון יחיד.

והוא, כי בשמיעת המצות וקיומן אחפזין ברוב עם יחד, כאמרו תשמעו לשון רבים ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם לשון רבים. אך בקבלת השכר או המתנה לא יעלה על רוחכם תקבלו בשוה חלק כחלק, כי-אם גם שונתני מטר ארצכם על שדות כלכם כאחד, עם כל זה אין הצלחת המטר בשדות ראובן

כאשר בשדות שמעון רק לאיש כמעשהו. כי פלס מאזני משפט לה' לשקול בחינות כל פניית מעשה כל איש ואיש, זה עבד את ה' בשמחה ובטוב לבב מחברו, וזה היה פנוי וזה היה לו עסק ובטלו, וההיקש ביתר בחינות כמפורש אצלנו על פסוק, ועבדתם את ה' כו', באופן שאלף יעשו יחד מצוה אחת ואין קבלת שכר זה כשל זה.

וזהו אומרו ואספת דגן לשון יחיד, כי לא תאסוף רק מה שהוא חלקך שלך מן השמים אם מעט ואם הרבה, וזה אמר דגן לומר מה שהוא דגןך שלך מן השמים לפי מעשיך. כי גם שהעבודה עשיתם בקיבוץ והמטר היה כללי, עם כל זה האסיפה פרטית איש לפי זכותו, באופן שלא נשאר בזה מקום להרהר על ההשגחה אם למרובים העושים את המצוה כאחת ירבה לזה וימעט לזה וכו' (ובזה נתיישב קושיא ג: למה נאמר כל זה בלשון רבים ולא אמר לשון יחיד? כאשר בפרשת שמע!)

וקושיא ד: שאחר כך הוא אומר לשון יחיד ואספת דגןך! וקושיא ה: היה ראוי יאמר דגן תירוש ויצהר כי לה' המה, ולא דגןך כו' כאילו מהאדם המה!)

והנה זה הדרך שתאכל פירות זכותך טוב לך, כי עתה ונתתי עשב בשדך לבהמתך שהיא תאכל בזכותך שאתן העשב למה שהיא בהמתך, ולא שיתהפך שתאכל אתה בזכות בהמה, כענין אדם ובהמה תושיע האדם בזכות בהמה. וזה תכיר כי כן הוא שאוכלת היא בזכותך בשני דברים,

אחד שאספת דגןך כו' אצמיח במקומה עשב בשדך לבהמתך להורות שאתה עיקר.

שנית, כי ואכלת ושבעת שלא תצטרך לאכול הרבה כדי לשבוע כי-אם תהיה אוכל ושבע שתהיה ברכה משתלחת במעיך, שזה יורה כי בזכותך אתה אוכל ולא בזכות בהמה. (ובזה נתיישב קושיא ו: ונתתי עשב כו', כי תחלה היה לו לומר ואכלת ושבעת שהוא מהדגן כו' ואחר כך ונתתי עשב כו'!)

וזה אחשוב כיוון הכתוב באומרו ואכלתם אכול ושבוע והללתם כו', כי במה שלא תצטרכו לאכול הרבה כדי לשבוע כי-אם אכול ושבוע, על ידי כן והללתם את שם ה' א-להיכם אשר עשה עמכם להפליא. ולא עשה עם בהמות ושתאכלו אתם בזכותם, כי חרפה ובושה היא לעם ה' אוכלם בזכות בהמה, וזהו ולא יבשו עמי לעולם. וזה אפשר רמז גם כן באומר דגןך ולא דגן בהמתך אם היית אוכל בזכותך: (ובזה נתיישב באופן ב' קושיא ה: היה ראוי יאמר דגן תירוש ויצהר כי לה' המה, ולא דגןך כו' כאילו מהאדם המה! וקושיא ז: למה יחשיב תתו יתברך עשב לבהמה בכלל שכר מצוה:)

הַשְׁמַעְתִּי לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶּם וְפָרַתֶּם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף י-הוָה בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וְאֶבְרַתָּם מִחֶרֶד מַעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר י-הוָה נָתַן לָכֶם: (פי"א: ט"ז - י"ז)

- א. הנה אומרו לכם הוא מיותר!
- ב. אומרו יפתה כי מהראוי יאמר יפותה ללבבכם!
- ג. אומרו וסרתם שהיא מלה יתירה ובלתי מפורש ממה יסור!
- ד. אומרו והשתחוויתם להם שהרי בכלל אומרו ועבדתם כו' הוא!
- ה. אומרו ועצר כו', והיה די יאמר וחרה אף ה' בכם ולא יהיה מטר!
- ו. כי גם אומרו ולא יהיה מטר בלתי צודק, וטוב טוב היה יאמר ולא ימטירו!
- ז. אומרו והאדמה לא תתן את יבולה, למה ייחס הדבר אל האדמה שלא תתן, הלא לא ממנה הוא כי-אם על העדר המטר?

אך יאמר, הלא אמרתי אליכם מה רב טובכם אם שמוע תשמעו כו' כי ואספת דגןך ותירושך ויצהרך ואכלת ושבעת. והנה מרוב טובה אפשר תבעטו, וזהו

השמרו לכם כלומר לא בשבילי אני אומר, כי אם תעזבוני, אתם המפסידים, כי אם חטאתם, מה תפעלו בי. אך השמרו על הנוגע לכם. (ובזה נתיישב קושיא א: לכם הוא מיותר!)

פן יפתה לבבכם שהוא פן השבע (ושבעת) שאמרתי יפתה לבבכם ותחטאו במחשבה נגד ה', שהוא בענין עבודה זרה כי המחשבה בה מצטרפת למעשה מה שאין כן בכל שאר מצות כאשר הנביא דבר באומרו למען תפוש בני ישראל בלבבם: (ובזה נתיישב קושיא ב: יפתה כי מהראוי יאמר יפותה בלבבכם!)

ושמא תאמרו, מה נשתנה עון זה מכל השאר שמחשבה פוסלת בו כל כך?

לזה אומר וסרתם כו', כי בהרהר איש דרך משל שלא להניח תפילין או לעבור עבירה אחת, הוא פורש עצמו מאחת מכל תרי"ג מצות ועדיין יש לו אחיזה בקונו בשאר דברים,

אך במחשבת עבודה זרה אינו פורש מהמצות כי-אם מעצמותו יתברך, שמחליפו באחר חלילה ואחר שהוא נוגע בעיקר נעקר מהכל.

הא למה זה דומה לאילן שסרעפותיו מרובין שהקוצץ אחד מהבדים לא יחשב לעוקר את הכל אבל הקוצץ העיקר שעוקר את הכל.

על כן בעבודה זרה מחשבה פוסלת כעושה, כי אחר שהוא מחשב על העיקר לא נשאר לו אחיזה ביתר המצוות, לומר, כי שאר האחיזות יכריחוהו לבלתי ידח לבל יעשה אשר זמם. אך באחת מכל יתר מצות, אחיזתו בכל השאר יהיה לו עזר כנגדו לבלתי יעשה אשר חשב לעשות, ועל כן לא תצטרף למעשה.

ומה מתוק הוא הטעם שעל מלת וסרתם להמתיק הענין, והוא לומר, אל יקשה בעיניך אשר החמרתי בפתוי לבב בעבודה זרה, כי בזה וסרתם, כי בזה אתם סרתם לגמרי ממנו יתברך, מה שאין כן בכל אחת מכל מצות ה' כמדובר. וזה רמז טעם רבי"ע שעל מלת וסרתם לרמוז

שהם סרים ממי שהוא ברומו של עולם וההסרה תחשב עבודה כאמור. (ובזה נתיישב קושיא ג: וסרתם שהיא מלה יתירה ובלתי מפורש ממה יסורו!)

וזהו ועבדתם אלהים אחרים בכח על ידי המחשבה ומה ימשך שוהשתחויות להם בפועל: וכו' (ובזה נתיישב קושיא ד: והשתחויתם להם שהרי בכלל אומרו ועבדתם כו' הוא!)

ועם כל זה ראו נא רחמנותי כי הנה וחרה אף ה' בכם, והוא, כי האף שהוא הגדול במשחיתים יחרה בכם שהוא בעצמכם לכלות אתכם.

אך מה יעשה השם הנזכר ולא יניח את עצמכם ביד האף, כי (באם יניחנו) יכלה (האף) את הכל, רק יעשה באופן שתתגרשו מן הארץ (כמ"ש ואבדתם וכו' מעל הארץ) והגלות מכפר על עון ולא תמותו. והוא כי ועצר את השמים אך לא לגמרי (כי לא כתב יוסגר דמשמע לגמרי. רק ועצר ויצמצם השפעתו ולא לגמרי)

כי-אם, שלא יהיה מטר (בשיעור, שנקראת בלשון ב"א, מטר) בעצם. כי-אם, (ימטירו) זלוף מה. (ובזה נתיישב קושיא ה: ועצר כו', והיה די יאמר וחרה אף ה' בכם ולא יהיה מטר! וקושיא ו: ולא יהיה מטר בלתי צודק, וטוב טוב היה יאמר ולא ימטירו!)

והוא מאמרם ז"ל על פסוק והיו שמיך אשר על ראשך נחשת, שהוא שלא ימטיר לגמרי אך יהיה כנחשת הזה שהוא מזיע, שהיא מדה בצד מה של רחמים, ועדיין תצא דשא מארץ באופן שהיה יוקר ולא רעב עצמי, אך לא אבודים מן העולם כאשר היה רצון האף לעשות וחרה אף ה' בכם, כי על כל אשמותינו מתנהל ברעותנו לאטנו.

או שיעור הכתובים השמרו כו'. לומר, הלא אמרתי אליכם ולעבדו בכל לבבכם שהוא בשני היצרים, וגם בכל נפשכם שתמסרו נפשכם על מצותיו יתברך ליהרג ואל יעבור. אמר עתה, הלא תאמרו כי אחר שנקבל למות על קדוש שמך מה צורך עבודה בכל לבב הלא בכלל מאתים מנה.

הלא הוא, כי צורך שעבד את השתי לבבות יפנה אל עבודת ה', כי מהלבב צריך להשמר פן תבטלו אשר אמרתי ועל נפשכם. וזהו אומרו השמרו לכם פן יפתה לבבכם אתכם וסרתם כו' שבמחשבותיו הרעות יביא אתכם לבלתי מסור נפשכם ועבדתם כו'. על כן צריך לעבוד את ה' בכל לבב למען יהיה עצור וקשור בעבודת ה' פן יאבד אתכם. והשאר כדלעיל: (ובזה נתיישב (באופן ב') קושיא ב: יפתה כי מהראוי יאמר יפותה בלבבכם! ומתוך שמזהיר לעבוד גם בלב יצר הרע כדי שלא יפתה לב זה את לב יצר הטוב)

וּשְׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאֹזֶן עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטָפּוֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמְדֹתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּהַרְדָּה וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ: וְכַתְּבֶתֶם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ: (פירא י"ח – ב')

א. ראוי להעיר כי הלא דבריו אלה הם לעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם! ומה מוסיף עתה באומרו ושמתם כו' על לבבכם ועל נפשכם?

ב. ועוד לפי הפשט, למה הקשירה על הקבורת אמר על ידכם, ועל מה שהוא במוח אמר בין העינים?

ג. ועוד, למה לזה קרא אות ולזה מוטפות?

ד. ועוד, שכל זה מדבר בלשון רבים (ושמתם וכו' ולמדתם) ואחר כך אומר בשבתך כו' לשון יחיד!

ה. ועוד, שאומרו וכתבתם היה ראוי לסמוך אל אומרו ולמוטפות בין עיניכם כאשר בפרשת שמע!

ו. ועוד, למה אמר שילמדו לבניהם ויחם הדבר אל דבר בם ולא אל עבדם את ה'? (כאשר בפי שמע ושנתם דקאי על ואהבת וכו' מאדך).

ז. ועוד, למה מייחד דברים אלו בשבת בבית ולכת בדרך ושכיבה וקומה, ולא אמר לדבר בם סתם ויובן על כל מקום שיהיו בו?

ח. וגם, מה ענין הכתיבה על מזוזות הבית והשערים?

אמנם יאמר הלא אמרתי אליכם השמרו לכם פן יפתה לבבכם, כי מהלבב שכולל בו היצר הרע אני ירא פן יפתה אתכם לבלתי מסור נפשכם בעבודת יתברך.

לכן זאת עשו וחיו כי תשימו דברי אלה על לבבכם תחלה ואחר כך ועל נפשכם. שהוא לעבדו במצות עשה בשני היצרים זהו בכל לבבכם, ולעמוד בנסיון על מצות לא תעשה אפילו יטלו את נפשכם וזהו בכל נפשכם. (ובזה נתיישב קושיא א: הלא דבריו אלה הם לעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם! ומה מוסיף עתה באומרו ושמרתם כו' על לבבכם ועל נפשכם?)

ולמען תשכילו זאת אמר אני אומר לכם וקשרתם אותם לאות כו'. והוא, כי הנה עינא ולבא שני סרסורי דעבירה העין רואה והלב חומד ואיברים גומרים. והן אמת, כי, אם כאשר העין רואה היה הלב קשור ודבוק בעבודת שמים, אין פחד שימשך אחר מראה עיניו לחטא כי לא יחמוד דבר רע.

וזה מאמר שלמה בחכמתו, תנה בני לבך לי ועניך דרכי תצרנה, כי אחרי תתך לבך לי משועבד ודבק בה', אין פחד שימשך אחר העינים, כי אדרבה העינים ימשכו אחריו, וזהו ועניך דרכי תצרנה.

וזהו אומרו במקום אחר, מכל משמר נצור לבך. ועל כן הקדימה תורה את הלב קודם לעינים באומרו, ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם.

וזה יאמר פה וקשרתם אותם לאות, שהוא שתהיה לך לאות אשר אמרתי ולעבדו בכל לבבכם במה שוקשרתם אותם לאות על ידכם, כלומר, שתהיה הקשירה באופן תהיה אות על היות העבודה בלב, ואין זה רק על הקבורת כי שם הוא על הלב.

ונקרא זה על הידים לרמוז שתהיה עבודת המצות עשה המתייחסת אל הידים קשורות בלבב שהוא בשני היצרים. וזה יהיה לכם לאות לזכור דבר זה בל ימוט ממך לעשות כן למען שעבד

לבבך ומחשבותיך לעבודת ה': (ובזה נתיישב קושיא ב: למה הקשירה על הקבורת אמר על ידכם? וקושיא ג: למה לזה קרא אות?)

ואחרי כן מה שאמרתי ועל נפשכם שתקבלו למסור נפשכם על מצות לא תעשה, על כן יהיו גם דברי אלה בין ענין (בין עיניכם) באופן יהיה זכרון אל היותך מוסר נפשך על קדושת שמו יתברך במקום שהוא מושב הנפש שהוא במוח.

וכונת הענין לומר כי הלא הבלתי חפץ למות על קדוש שמו יתברך ועובר חלילה לבל יהרג, הלא הוא כי למראה עיניו ישפוט ולא אל מה שאחרי מותו אשר בעיניו איננו רואה.

אך הוא למי שעניו בשר לו ולא עיני השכל והדעת, כי אשר בעיני שכלו ישתמש יביט אל הא-להים אשר בראו ונתן נפשו בגופו והוא עתיד ליטלה ממנו ולהעלותו מן הארץ הלזו ולדבקה בו, ומה לו עת דודים עם קונו כעת מותו על קדושת שמו, כי עלה יעלה בשמחה גדולה, ובשפה ברורה יאמר לפניו: **הלא השקתיך, ונתתי נפשי עליך, כי חלקי ה' אמרה נפשי! ועין לא ראתה א-להים זולתך אשר יעשה הוא יתברך לאיש הקדוש הזה.**

על כן אמר א-להים, שים נא בני תפילין שבין עיניך במוחך, לרמוז לך, כי כאשר עיני בשרך יביטו אל העולם הזה, ולא אל הא-להים, שתף עמהם עיניך מוחך ושכלך, להשליך מראה עיניך אחרי גוף בערך מראה שכלך. כי מוחך יראה את העולם העליון והגמול אשר ישולם לך.

וזאת עשה, הלא הוא, כי תחלה וקשרתם אותם לאות על ידכם לקשר ולשעבד הלב תחת עבודת השמים כמדובר.

ואחר כך כשעניו בשרך ירצו לראות ברע, לא ימצא לו חבר את הלבב להיות עין רואה והלב חומד, כי-אם אדרבה, ילך אחר עיני שכלו. כי על כן ינתנו התפילין שבין העינים על המוח כאמור.

(ובזה נתיישב קושיא ב: למה הקשירה על הקבורת אמר על ידכם, ועל מה שהוא במוח אמר בין העינים?)

ועל כן קראם טוטפת לשון עדי, לומר, כי אחר שהלב כבר משועבד אל עבודת ה' לא למשא יהיה תת אדם נפשו על קדוש השם, כי-אם לטטפת ועדי עדיים להתנאות בו לפניו יתברך במותו על קדושת שמו יתברך: (ובזה נתיישב קושיא ג: למה לזה קרא אות וזה טוטפות?)

וסמך ואמר ולמדתם כו', הוא ענין מפורסם אצלנו בביאור משלי, כי כל לימוד או תוכחה יעשה רושם בלומד או השומע לפי בחינת המוכיח, והוא, כי כל דבר ידבק במה שמתייחס אל מקום שיצא משם, ועל כן אם דברי המוכיח או המלמד הם שקועים תוך לבו ונפשו, גם בשומען ידבק בלבו ובנפשו דבקות עצמית, אך אם המשמיע אין דבריו רק מן השפה ולחוץ גם בשומע ישארו חוצה ולא ידבקו לא בלב ולא בנפש כלל ועיקר.

על כן אמר, על ידי מה שאמרתי ושמרתם כו' על לבבכם ועל נפשכם שיועיל להיות אות וטוטפת לעבוד את ה', גם אודיעך שהקדמה זו תועיל גם ללימוד בניכם, כי, אם תלמודם מבלי שום דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם לא ידבק בם למודכם.

אמנם אחר מה שאמרתי ושמרתם את כו' על לבבכם כו', אז ולמדתם אותם את בניכם, שכל כך יכנס הלמוד בלבם ונפשם עד גדר שגם ימשכו מאליהם לדבר הם בם בשבתך בביתך מבלי תתחיל אתה: (ובזה נתיישב קושיא ד: כל זה מדבר בלשון רבים (ושמרתם וכו' ולמדתם) ואחר כך אומר בשבתך כו' לשון יחיד! וקושיא ו: למה אמר שילמדו לבניהם וייחס הדבר אל דבר בם ולא אל עבדם את ה'?)

או יאמר, לדבר בם לומר כי עוד לדבר שלישי יועיל לכם מה שתשימו דברי לבבכם ונפשכם. הלא הוא (שענין) תתעוררו להתמיד) לדבר בם, שהוא לבלתי התבטל מהגות בתורה ומצות -

(עיי' שתבינו כנ"ל) כי היא תכלית להשגת הקדושה.

(וההתמדה הרי הוא) בארבעה זמנים, **בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך**, כי זה (הרי) כל הזמן (ממש). ובזה נתיישב קושיא ו': למה אמר שילמדו לבניהם ויחס הדבר אל **דבר בם** ולא אל עבדם את ה'?

או יאמר, כי רצה הקדוש ברוך הוא לקדשנו על ידי האורח הקדוש אשר שם בבשרנו, הוא הנפש קדושה חצובה מתחת כסא הכבוד, ולדבקנו על ידה בה' א-להינו בחוט חסד קדושה אשר בינה לבינו יתברך גם עודנו בגוינתו בהעדר ממנו עונות מבדילים. על כן אחר צוותו יתברך נשמע מצותיו ולעבדו מאהבה ולישמור פן יפתה לבבינו לחטא, באופן שלא יהיו עונות מבדילים, כי-אם אדרבה, מצות עשה מקשרים ומתדבקים בו יתברך. בא לצוות באומרו **לדבר בם בשבתך כו'**, והוא, כי בהיסח הדעת יכנס היצר הרע בין הדבקים ויפריד אלוף חלילה. ואין פחד א-להים שנתפתה בעודנו בבית המדרש או בבית הכנסת כי שם ביתו יתברך, ואם פגע בכ מנוול זה משכחו לבית המדרש,

א. כי-אם, בהיותך חוץ לבית המדרש שהוא **בשבתך בביתך** ליטפל בעסקי הבית, ב. **ובלכתך בדרך** מקום התפשטות עינים לראות שוא, שאפשר להסיח דעתך מהביט אל הא-להים לבלתי תחטא ומשם תפרד מקונך. על כן גם שם יאחז צדיק דרך ה' לדבר בם, באופן שכל המקומות יהיו לך כבית המדרש.

ג. וגם **ובשכבך** ששלח תשלח את הנפש כי היא העולה מאתך אל הא-להים אשר ניתנה, אל תפרד ממנה כי-אם מתוך דברי תורה, שמתוך כך זוכרתך לטובה למעלה ובלתי מתפרדת ממך לגמרי, כי חוט חסד קדושה ייחוד ה' ודברי תורה אשר תאמר ללוחה הוא יתווק בינך לבניה, והיא על ידי כן מתדבקת בקונה נמצאת גם אתה עודך קשור בה' א-להיך.

ד. (ובקומך) וכאשר תקום משנתך תקבלנינה בתורה ומצות למען יערה עליך

רוח ממרום אשר שאפה מלמעלה. (ובזה נתיישב קושיא ז': למה מייחד דברים אלו **בשבת בבית ולכת בדרך ושכיבה וקימה**, ולא אמר **לדבר בם** סתם ויובן על כל מקום שיהיו בו?)

(ובכדי) לחזק הקשר אמיץ להתחנך לכל היום מאז הבקר לידבק בקונך תמיד כל ימי חיך למען תזכור **לדבר בם בביתך ובדרך**, (על כן) וכתבתם על מזוזות ביתך כו', שתזכור בבואך **לדבר בם בשבתך בביתך**, וגם בצאתך מביט אל מזוזות **שעריך לזכור ובלכתך בדרך**: (ובזה נתיישב קושיא ה': וכתבתם היה ראוי לסמוך אל אומרו ולטוטפות בין עיניכם כאשר בפרשת שמע?)

או יהיה, כי לזכור כי כעבד נרצע אתה לו יתברך לקיים כל הנוכר, על כן וכתבתם על מזוזות ביתך **ובשעריך מעין העבד שנאמר בו ונתת באזנו ובדלת**. (ובזה נתיישב קושיא ח': מה ענין הכתיבה על מזוזות הבית והשערים?)

וגם רמז אל ארבעת הזמנים אשר הנפש שהיא עיקר האדם כל עניינה היא התורה.

א. טרם בואה פה, בביתה העליון, כי שם ביתה העיקרי ושם ילמדה כל התורה. מלבד כי כל דבקותה שם בשרשי תורה ומצות ואורותיהם כנודע.

ב. בבואה אל העולם הזה שהוא דרך לעולם הבא כנודע כי כל ענייני העולם הזה הכנה ודרך לשוב אל הבית העליון.

ג. בשכבה בקבר שיהיו שפתותיו דובבות מענין התורה ומצות שעסק בעולם הזה.

ד. בקומה בתחייה כד"א והקיצות היא תשיחך.

וכנגד האחד **בשבתך בביתך**,

והשנית **ובלכתך בדרך**,

והשלישית **ובשכבך**,

והדר **ובקומך**.

שהוא לכל הפסיק חוט התורה מבואה פה עד שובה אל הא-להים אשר נתנה: (ובזה נתיישב באופן ב' קושיא ז': למה מייחד דברים אלו **בשבת בבית ולכת בדרך ושכיבה וקימה**, ולא אמר **לדבר בם** סתם ויובן על כל מקום שיהיו בו?)

פי"א: (כא) למען ירבו ימיכם וימי בְּנֵיכֶם על האדמה אשר נִשְׁפַּע י-הוה לאבותיכם לתת להם פְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם על הארץ:

יתכן יאמר כי בגלל הדבר הזה יזכו לבני חיי ומוזני. על הבנים אמר ולמדתם אותם את בניכם, כי בזכות מה שושמתם את דברי אלה כו' תזכו ללמד לבניכם, כי אתנם לכם תגדלו בתורה ושיהיו כשרים זרע אמת. ועל חיי אמר למען ירבו ימיכם. ועל מוזני אמר על האדמה אשר נשבע כו' שהיא זבת חלב ודבש:

כימי השמים כו' אמרו ז"ל על פסוק וירד ה' על הר סיני וכו' ויעל משה מלמד שהרכין הקדוש ברוך הוא שמים ושמי השמים על ההר כו'. והוא, כי בזה גם שעלה משה לרקיע היה ה' בהר כי גם הרקיע על ההר היה. והנה אין שפע בעולם גדול מזה. והנה יתכן זה אמרו למען ירבו ימיכם כו', ועל ידי עשותכם עיקר תמיד מתורה ומצות כמדובר **לדבר בם כו'** ובכל הכתוב למעלה, (עיי' תזכו, אשר) זולת (שכר הגשמי של) ריבוי הימים, (תזכו לגלוי שכינה בדרגה נעלה כזו, אשר) תהיו על האדמה כו' כימים שהיו השמים על הארץ, שהוא בששה ימים שמראש חודש סיון ליום השישי שהרכין הקדוש ברוך הוא השמים על הארץ, כן תרבה הקדושה והשראת שכינה בגללכם, כאותם הימים, כל ימיכם:

עוד יתכן יאמר, במה שידענו מאמר רבותינו ז"ל, שאלמלא תורה לא היו שמים על הארץ שנאמר, **אם לא בריתי כו' חקות שמים וארץ לא שמי**.

ובזה יאמר, דעו לכם כי על ידי דבר תמיד ועסוק בתורה ומצות ירבו ימיכם שאפילו מי שימי קצבתו מועטים ירבו לו כענין אביי על ידי תורה וגמילות חסדים, ורבה על ידי תורה, ובנימין הצדיק על ידי צדקה.

ושמא תאמר איך על ידי תורה ומצות, יתקיים האדם יותר?

אל תתמה כי הוא כימי השמים על הארץ, כי כאשר ימי השמים על הארץ אינן אלא על ידי התורה כן ימי האדם אינם כי-אם על ידי התורה ומצותיה.

* קצורי * באורי * לקוטי * האלשיך הק' ב' דנחמתא, ישעיה מ"ט, נ'

(פי הפסוקים נעתק מסי' שימה בפיחסי')

(יד) וְתִאֲמַר צִיּוֹן - יְרוּשָׁלַיִם, - מִשְׁנוּכָה לְרֹאשׁוֹ
כִּי גִלּוּתָהּ מִתְאַרְכֶּת - וְעִזְבוֹנִי ה' וְאֵדְנִי שְׁכָנִי - לֹא
דִי שְׁעִזְבוֹנִי ה' וְהֵלֵךְ לוֹ, כִּי אִף גַּם שָׁכַח מִמֶּנִּי:

ותאמר ציון עזבני ה' כו'. הנה ראש
הכתוב עם סופו יראה כפל ענין, במלות
שונות, שהן שתי קושיות:

* למה כפל?

* ולמה שינה?

* יתכן: בשום לב אל שינוי השמות, כי
הראשון הויה, והשני אדנות!

אך הנה ידוע כי אדנות הוא השכינה, גם
ידענו כי לא זוהי שכינה מכותל מערבי,
ובזה יאמר, הנה להתלונן על השם הגדול
היא תמיהה קלה, כי הלא בעונותי ידעתי
כי עזבני ה' הוא שם ההויה, אך מה שאין
לי נחמה הוא, כי וה' שהוא שם אדנות
שלא עזבני, כי לא זוהי שכינה מכותל
מערבי, היתכן שהוא עמי ושכחני, וזהו
ואדני שהוא עמי שכחני וזהו אתמהא!?

(טז) את דבריו מחזק הנביא בהוכחה כי אי אפשר
שישכחם - הֵן הָרִי עַל צִפְּיָם - על כפות ידי
חֲקִיתִי חֲקִיתִי את שמכם לזכרון תמיד, ואף
חֲזַמְתִּי הַהֲרוּסֹת וְהַחֲרֻבֹת עֹמְדוֹת לְנֶגְדִי תָמִיד
לזכור לגאולכם:

ח. ירמיהו הנביא מקונן: גזירת החורבן לא
הייתה גזירה מחודשת, כי כבר מעת שנשא
שלמה המלך את בת פרעה לאשה חֲשֵׁב -
עלתה מחשבה לפני ה' הֲחִשְׁתִּית - להחריב את
חֲזַמְת בַּת צִיּוֹן - מצודת דוד וביתו
שבירושלים, ולבסוף נִפְּחָה קוֹ - משך הקב"ה
חוט של דין להמשיך עליה את ההשחתה וְאֵם
חֲשֵׁיב - ולא החזיר הקב"ה את יְדוֹ מִפְּחָע -
מלהשחיתה. מלבד מצודת ציון השחית הקב"ה
גם את שאר החומות, וַיִּאֲבֹךְ - וגרם לאנשי
ירושלים להתאבל כשראו איך חָלָה - החומה
הנמוכה וְחֻזְקָהּ - החומה הגבוהה החיצונה
יָחֲדוּ אֶמְצָלוּ - שתיהן נכרתו ונחרבו עד היסוד
ופסקו מלהגן עליהם:

הן על כפים חקותיך כו'. הנה על פסוק
חשב ה' להשחית וכו', כתבנו כי אומר
המקונן אל תתמהו איך בלע ה' ולא חמל
על חרבן בית המקדש, כי הלא זאת היתה
נחמתו, כי מאז חשב ה' להשחית חומת

בת ציון למטה, נטה קו של בנאים למעלה
למדוד בנין הבית השלישי לעתיד, ועל כן
לא חש על חרבן זה התחתון ולא השיב
ידו מבלע, כי נחם כי כבר טוב מזה מוכן,
כי גדול יהיה כבוד הבית האחרון.

ובזה נבא אל הענין הלזה, שאומר הוא
יתברך, 'ראה איך לא שכחתך, כי הלא
הן על כפים שהוא בשמים מומעל אשר
למעלה מהעבים חקותיך, שהוא מאז
חשבתי להשחית, כי נטיתי קו וסימנתי
וחקקתי למעלה הבנין העתיד, ואם כן
חומותיך הם נגדי תמיד שאני מביט בהם.
ואיך תאמרי ששכחתך?'

נ (א) כֹּה אָמַר ה' לבני ישראל על התרחקותם
ממנו - מוכיחם על כי בהתנהגותם דומה כי
קבלה אמם גט פיטורין מאת הקב"ה, ועל כך
יתמה: אִי זֶה פֶּסֶר קְרִיתוֹת היכן הוא אותו
גט שכרת והפריש ביני ובין אֲפֻקָם - כנסת
ישראל אֲשֶׁר חוששים אתם כי יִשְׁחָתִיקָ, ובא
לומר כי הוא יתברך לא נכרת מישראל וברגע
קטן שישבו יוכלו להגיע עדיו. אִי כִּי כְּנֻשִׁי
או שמא יש מי שנושה בי בהלוואתו לי דבר
מה אֲשֶׁר תמורתו כְּכַרְתִּי אֲתָם 15, הֵן אמת
כי סיבת הגלות היא רק כי כְּנֻשְׁתִּיכֶם
נִכְרַמְתֶּם וּכְפֻשְׁתִּיכֶם שִׁחָה אֲפֻקָם לגלות,
ואולם כאשר תשובו בתשובה תיפדו מן
הגלות:

כה אמר ה' איזה ספר כו'. הנה ידוע כי
בכל גלות מהגלויות שכינה גם היא בגלות
כ"י, והנה ב' דברים נמשכים לנו מהיותה
עמנו בגלות,

א', להבטיח לבנו בגאולה שהיא כמשכון,
כי לא יעזב הוא יתברך שכינתו גולה וסורה
תמיד ובגאולתם תלויה גאולתו.

ב', כי היא מגינה עלינו בל נשקע
בטומאת עונות וחטאים כעם אשר אנו
בקרבו, ולבל תחליט שליטתם עלינו
לגמרי כמפורש בדברי רז"ל,

והנה קשה הגלות לפנינו יתברך בין על
השכינה בין על צרותינו, וראוי לנו נצר
צרת השכינה כצרתנו והותר, וע"כ אומר
הוא יתברך אלינו, 'מה זה אתם נרפים
מלשוב בתשובה, בין על גלות שכינה בין
על גלותכם? והנה היה פתחון פה לכם,
לו אולי בשולחי השכינה אתכם הוא
שגרשתיה מלפני וגעלתי בה, ועל
גלותכם, אולי תחשבו, כי לשר של המלך
המשעבד אתכם אני חייב לו איזה חוב
ופרעתי לו בתתי אתכם אליו בחובי, ע"ד

מז"ל, כי היה הקדוש ברוך הוא חייב
לשרו של ים המצריים שפלט בקריעת
ים סוף, ופרע לו הוא יתברך בחילו של
סיסרא שנחל קישון גרפם והולכים לים:

ואומר לנו הוא יתברך אם יעלה על
רוחכם שאני איני חש על גלות שכינה כי
גרשתיה, איזה ספר כריתות אמכם אשר
שלחתיה? ועל גלותכם או מי מנושי אשר
מכרתי אתכם לו בחובי? הלא נהפוך
הוא, כי הלא שתי הגלויות בשבילכם הם,
כי על גלותכם הן בעונותיכם נמכרתם,
ועל גלות שכינה גם היא למענכם, כי
ובפשעיכם שולחה אמכם, להגן שם
בעדכם שמה, כלומר, 'לכן שובו אלי, כי
הכל תלוי בכם, כי אתם גרמתם רעתכם
ומוטל עליכם לתקן':

(י) אחר שדיבר הנביא אל דלת העם המתנגדים
אליו, פונה אל יראי השם החרדים אל דברו
ואליהם יאמר: מִי כִכֶּם אשר הוא יֵרָא ה' וְשָׁמַע
בְּקוֹל עֲבָדָיו הַנְּבִיא עַבְד ה', באם יש ירא אֲשֶׁר
הֵלֵךְ חֲשֵׁכִים ועדיין שרוי בחשכת הצרות וְאִין נִגְחָה
15 - ולא נמצא לו אור ותשועה, יִכְסֹחַ בְּשֵׁם ה'
וַיִּשְׁעֵן בְּאַלְתָּיו ומובטח לו שתבוא ישועתו:

מי בכם ירא ה' כו'. ידבר על לב סובלי
ייסורין בגלות בתקות הנחמה, והנה הנביא
דבר כי היה מתלונן מן הבלתי מטים און,
למוסריו ותוכחתיו לשוב עד ה', על לב בני
ישראל סובלי הגלות, אשר לא יבצר בכל
דור מייסירים ומוכיחים להשיבם עד ה',

ואומר להם הוא יתברך: 'מי בכם ירא ה'
וכו', מי בכם שיקרא ירא ה', הלא הוא אשר
הוא שומע בקול עבדו המוכיחו ומייסרו
להביאו עד ה', ואל יקוץ איש בתוכחות
מוסר, ומה גם אשר יתמידו ייסוריו ולא
יאיר לו מהם, כי הלא האיש אשר הלך
חשכים וייסורין ואין נוגה לו אל יקוץ בהם,
כי-אם יבטח בשם ה' הוא שם ההויה, כי
עתה, 'יד על כס יד' ששתי אותיות שמו
יתברך נפרדות מהשתיים האחרונות עד
יום התשועה, ואם כן למה יתייאש יבטח
בשם ה' שלא יבצר מלהתחבר והשתלם
ואז נושע גם אנחנו, וכן ישען בא-להיו הוא
שם א-להים הוא שכינה שבגלות, כי לא
תשאר כך חלילה, וזהו וישען בא-להיו ולא
יקוץ על זמן שבנותים, כי דיו לעבד להיות
כרבו וסוף הטובה לבא.

ד"ת מספה"ק ע"פ האלשיך הק'

ספה"ק שם משמואל מרכה"ק ר' שמואל בארנשטיין מסאכאטשאוו

בעת ההוא אמר ה' אלי פסל לך וגו'
ועשית לך ארון עץ. (פ"י א')

ויש לדקדק, למה לא נצטוו קודם
עלייתו לקבל הלוחות הראשונים
לעשות לו ארון עץ?

והרמב"ן תירץ, מפני שגלוי לפניו
ית"ש שסופם שישתברו.

ועדיין אינו מובן, שהרי אמרו ז"ל,
שברי לוחות מונחים בארון, וא"כ, אף
שנשתברו לא השליכם לבין
הגרוטאות, וכן בדין דאפילו
תשמישי קדושה בעלמא נגנזין, מה
גם לוחות הברית, מעשה אלקים
והמכתב מכתב אלקים, ולמה לא
הוצרכו לארון?

ונראה דהנה ברש"י, בפסוק, ואיש לא
יעלה עמך, הראשונות ע"י שהיו
בתשואות וקולות וקהלות, שלטה בהן
עין רעה, אין לך יפה מן הצניעות.

ולכאורה אינו מובן, היתכן שבלוחות
הברית מעשה אלקים תשלוט עין
הרע? ואפילו זרעו של יוסף, אמרו ז"ל,
שאין העין שולטת בהם!

ועוד, מאחר שגלוי לפניו שיש לחוש
לעין הרע, למה לא צוה שיהיו בצניעות
בראשונה כמו באחרונה?

אך יש לומר... עפ"י דברי
האלשיך שהאותיות בלוחות היו
כמו נשמה בגוף, והיו הלוחות כמו חי
נושא את עצמו ולא הכבידו על ידיו
של משה, אך כשפרחו האותיות מהם
כבמדרש נעשו כמו גוף בלי נשמה

והרגיש משרע"ה שהכבידו ידיו,
עכ"ד.

ואף אנו נאמר, הואיל ואתה מקישן
לאדם חי, תקישן מכל צד, דכמו האדם
שיצאה ממנו נשמתו מטמא,

ובזה"ק הטעם, באשר הגוף היה כלי
ונרתיק לנשמה, כשנתרוקן, מתאווים
כחות הטומאה לדבוק בו,

כן יש לומר נמי בלוחות, אחר
שפרחו האותיות מהם, ונתרוקנה
החיות מהן, חשש משרע"ה שלא
ידבקו בהן ח"ו כחות חיצוניים, ע"כ
שיברם.

וכלים, אף שהיו כבר טמאים,
כשנשברו נטהרו, ק"ו שתציל השבירה
שלא יטמאו (נדרים ע"ה:)

ועוד היתה תועלת בשבירתם לפועל
דמיוני לישראל, שאף שנשתאבו בהם
כחות רעים מחמת חטא העגל,
ונטמאו, ישברו לבם בתשובה, ושבירת
לבבם תהיה טהרתן, ויתפרדו מהם
כחות הרעים.

וכן היה, כי תיכף שסיפר להם דברי
הש"י, כי לא אעלה בקרבך, כתיב,
וישמע העם את הדבר הרע הזה
ויתאבלו ולא שתו איש עדיו עליו,

ואח"כ מחמת גודל המרידות
ושבירת הלב, קבלו על עצמן להיות
דייש למלכיות ומרמס למלאך המות,
עד שישבו בתשובה שלימה ונרצה
עוונם.

וזה נשאר לדורות, כי אפילו אדם
שנשתאבו בו כחות רעים המושכים
אותו לכל רע ר"ל, כיון שנשבר לבו על
לשעבר, ומקבל עליו על להבא, נטהר
מן הכחות הרעים, ושוב אין ביכולתם
לתקפו בכח, ולמשכו לרע ח"ו, ואז
יכול לבוא לתשובה שלימה,

ובכתבי האריז"ל, שיעקר התשובה
הוא עסק התורה, וכמו אז, ע"י שבירת
לבם זכו ללוחות האחרונים, כן לדורות
על ידי שבירת הלב, יזכו לתשובה
שהיא עסק התורה:

ולפי האמור יש לומר, דהיינו עין הרע
ששלטה בלוחות הראשונות, לאו
בעודן.

אלא, אחר שפרחו האותיות מהם,
היתה שליטה לכחות הרעים להדבק
בהם אלמלא נשתברו.

אבל בעודן במעלתם עם האותיות,
ח"ו שתהיה שום שליטה לעין הרע
בלוחות הברית.

ומעתה נתישב מה שהקשינו,
מאחר שגלוי וידוע לפניו שתשלוט
בהן עין הרע, למה לא צוה שיהיו
בצניעות?

ולנה"ל ניחא, דבעודן בחיותן, לא היה
חשש עין הרע.

אלא תאמר, על אחר שיפרחו
האותיות מהן? אם היה מזהירו על
צניעות, היה כמורה באצבע, שסוף
שתצא חיותן שהן האותיות, מהם, וזה
לא יתכן להגיד מראש שעתידין
לחטא, ותהיה שליטה לרע עין, בעוד
אין בהם שמץ דבר,

ועוד, כי גדולה מזה איתא בליקוטי
התורה מהאריז"ל, שבמאמר הש"י
לאדה"ר, ביום אכלך ממנו מות תמות,
היה מוכרח לחטא, ע"ש:

והנה כ"ז היה בלוחות הראשונים,
שהיו מעשה שמים, אבל האחרונים,
שהיו מעשה בשר ודם, מה גם, אחר
שנתפשטה מסאבותא בעלמא,
היתה יכולת עין הרע לשלוט בהם
בעודם, על כן נצטוו בהם על
הצניעות:

ולפי האמור יש לומר, דהא דועשית
לך ארון עץ, לאו לפקדון והנחה
בעלמא, אלא שיהיה מוצנע לגמרי
מפני שליטת עין הרע, כי האור בוקע
ומאיר.

ולפי זה יש ליתן טעם, למה ארון עץ
דוקא, ולא של מתכת, כסף וזהב או
שאר מין דומם?

כי, באשר הלוחות היו לוחות אבן,
שהיא דומם, מין במינו אינו חוצץ, ע"כ
נתבקש ארון עץ, שהוא מין צומח, והיה
חוצץ לגמרי, עד שלא היה האור בוקע
ומפלט דרך דופני הארון:

ולפי האמור יש ליתן טעם על ג'
ארונות שעשה בצלאל, נתן של עץ
בשל זהב, ושל זהב בשל עץ.

שלכאורה אינו מובן, למה לא נצטוה
לעשות ארון אחד של זהב לבד, כמו
הכפורת, שהיה כולו זהב בלי עץ
באמצע כלל?

ולפי דרכנו הנ"ל יש לומר, שהכוונה
היתה שיהיה העץ, מין בשאינו מינו,
ויחצוץ, שלא יהיה האור בוקע ויוצא
דרך הדפנות, אלא למעלה לבד
להכרובים שעל הכפורת:

ולפי האמור מיושב, שבלחות
הראשונים לא נצטוה לעשות ארון,
שבעודן בחיותן לא היה צריך
לצניעות.

ועל אחר שיפרחו האותיות מהן לא
יתכן לומר מראש.

ועוד, שנשברו, ושוב לא יכלו כחות
הטומאה לדבוק בהן כנ"ל, שהשבירה
מצילה מלטמאות.

ובדברינו אלה יש לקיים דברי
הרמב"ן, מפני שגלוי לפניו שישתברו,
ושוב אין צורך בצניעות, אלא לפקדון
ולשמירה בעלמא, ואין זה מטעם
הציווי של ועשית לך ארון עץ:

ספה"ק ערבי נחל
מרבח"ק ר' דוד אייבשיץ
ועתה ישראל, מה ה' שואל מעמך, כי
אם ליראה (פ"י י"ב)

אם למדת תורה הרבה אל תחזיק
טובה לעצמך כי לך נוצרת. (אבות פ"ב
מ"ה)

ויש לדקדק, איך אומרים לאדם,
'אל תתגאה במה שעשית, כי יפה
עשית', ואיך אמר 'כי לך נוצרת',
א"כ אדרבה יחזיק ויחזיק טובה,
שעשה דבר הטוב מאוד, מדחזין
שנברא בשביל אותו דבר, א"כ, הוא
טוב מאוד?

אמנם יפורש על פי דברי
האלישיך, (כה אמר י-הוה)
אל יתהלל חכם בחכמתו (ואל יתהלל
הגבור בגבורתו אל יתהלל עשיר
בעשרו: כי אם בזאת יתהלל
המתהלל השכל וידע אותי כי אני
י-הוה עשה חסד משפט וצדקה
בארץ כי באלה חפצתי נאם י-הוה:
ירמיה פ"ט, כב - כג)

ויש לדקדק, בחכמתו בגבורתו בעשרו
מיותר!

ותו, מאי כי באלה חפצתי, וכי
בחכמה כו' אינו חפץ? והרי מצינו, אין
השכינה שורה אלא על חכם גבור
ועשיר!

ופירש **האלישיך ז"ל**, דקודם
יצירה מכריזין חכם או טפש כו' ואלו
צדיק ורשע לא קאמר, כדי שיהיה זה
נשאר לבחירתו.

לז"א, כה אמר ה' אל יתהלל חכם,
בחכמתו של ה', וכן בגבורתו ובעשרו,
כי-אם ביראה יתהלל, והטעם, כי
באלה הנזכרים חכמה גבורה עושר,
חפצתי קודם יצירתך, ואני הנותן לך,
כל אלה, אינו תלוי בבחירתך.

גם יתכן לפרש כי באלה חפצתי,
דהנה אין שייך בהקב"ה לשון חפץ, כי

הכל בידו, ומה שחפץ נעשה מיד, רק
בענין יראת שמים שזה אין בידו לכן
בזה שייך אצלו יתברך לשון חפץ,
שחפץ שיצדיק אדם דרכו,

ומשום הכי, אין לו באוצרו, אלא
יראת שמים, משום שזה חשוב
אצלו, לפי שאין תלוי רק בבחירת
האדם,

וז"א, כי באלה חפצתי, ר"ל ביראה יש
אצלי חפץ, לפי שאינו שלי, ממילא
(בזאת יתהלל) בזה יוכל להתהלל כי
הוא שלו.

ולז"א התנא, אל תחזיק טובה לעצמך,
כי לך נוצרת, ש'מעט היצירה ניתן לך
זה בכחך מאת השי"ת, חכם או טפש
והבן.

ובזה מדוקדק תיבת (אם למדת
תורה) הרבה, על דרך, כל שחכמתו
מרובה ממעשיו כו',

וזה סימן שאין בו יראה ואינו לומד
לשם שמים, ונאה דורש ואין נאה
מקיים,

והיינו, אם למדת תורה 'הרבה', ר"ל
יותר ממעשיך, א"כ, אין בך יראת
שמים רק חכמה לבד, א"כ, (אל תחזיק
טובה לעצמך) אין לך במה להחזיק
טובה, דאי משום החכמה, הרי, (כי)
לך נוצרת, מתחלה ניתן לך זה בכחך
ואין זה שלך וכאמור.

וזה ג"כ יאמר הכתוב, ועתה ישראל,
ר"ל אחר הנסים הללו שסיפרתי לכם
שמוזה אתם רואים שהוא יתברך
שמו, כל יכול ולא יבצר ממנו מאומה,
א"כ, אין שייך אצלו חפץ ושאלה
ובקשה,

א"כ מה ה' שואל בדבר שהוא מעמך
שאינו בידו רק בידך, אין זה, כי אם
ליראה, והבן ודו"ק.

* קצורי * באורי * לקוטי * האלשיך הק' פרקי אבות ה'

בעשרה מאמרות נברא העולם. (אבות ה' א')

והנה הקשו בגמרא תשעה הן, ותרצו בראשית נמי מאמר הוא. והנה ראוי לשים לב שאם כן איפה למה לא נאמר ויאמר א-להים יהיו שמים וארץ ככל יתר מאמרות. ולבא אל הענין נשית לב גם על מאמרם ז"ל באומרו ביום השני יהי רקיע שהוא יחזק הרקיע, כי לחין היו בראשון ונתחזקו בשני.

(א) כי הוקשה למו כי אחר הברא שמים בראשון איך יאמר בשני יהי רקיע על כן פירשו על החזוק. והלא יפלא הפלא ופלא האם יד ה' תקצר חלילה מלהחזיק בראשון שהוצרך יום שני, ומה גם פעולותיו יתברך שאינם תחת הזמן?

(ב) ולא עוד אלא שהוצרך מאמר בפני עצמו להחזיקם?

(ג) ועוד למה קרא אל החזוק הויה?

(ד) אמנם לבא אל הביאור נקדים לבאר ענין הברא העולם במאמרות איך הוא ולמה היו עשרה לא פחות ולא יותר?

אך הוא כי הנה רצה הקדוש ברוך הוא להשפיע שפע אל העולם השפל בהבראו, מכל בחינות כחות עליונים, הלא המה עשרה ולא תשעה כמדובר בספר יצירה, ועל כן על ידי עסק התורה הכלולה מכולן כנודע יאירו יחד כולן ויושפע שפע מכולן. וזה ענין כל מאמר מעשרה מאמרות הנאמרים במעשה בראשית, כי כל אחד מהם הוא מאמר מהכחות ההן. באמור הוא יתברך המאמר הראשון, אותו רוח פיו היוצא מאתו הוא אור שפע רוחני מבחינת הכח הראשון, המשתלשל ומתפשט ומתלבש ומהוה - המציאות הראשון אשר גזרה חכמתו יתברך לברא בו שהוא - את השמים ואת הארץ. ובהבל פיו יתברך במאמר השני באמרו יהיה אור נתהוה

האור. וההיקש בכל השאר כי גדול כח איכות הדבר היוצא מפיו יתברך. והוא מאמר רבי יונתן כל דבור ודבור היוצא מפי הקדוש ברוך הוא נעשה מלאך. והוא מה שהנביא דבר כי כאשר ירד הגשם כו' כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כי-אם עשה את אשר חפצתי כו', (ובזה יתיישב קושיא (ד) איך הוא ולמה היו עשרה לא פחות ולא יותר?)

ונבא אל הענין והוא כי אחר שהמאמר הראשון מהעשרה היה העליון מכולם, על כן מה שמתהווה ממנו מדברים גשמיים לגודל דקות רוחניותו אינו יוצא אל הפועל קנין חומריי ממשיי בעצם, כי-אם מציאות התלבשות גשמי בצד מה, שצריך אחר כך מאמר מבחינה שלישית אליה לגמור הויה עצמית ממשייית בגשם חזק. ועל כן אפילו השמים לא קנו הויה ממשייית חזקה ביום הראשון כי-אם היו לחים שלא היה רק התלבשות מה, עד בא המאמר השלישי שהוא שלש מדרגות למטה הימנו והוא הקנה הויה גשמית בעצם. ועל כן נאמר יהי רקיע כי עדיין לא היה ברקיע הויה קניית בעצם עד יום שני במאמר שלישי. (ובזה יתיישב קושיא (א) הוקשה למו כי אחר הברא שמים בראשון איך יאמר בשני יהי רקיע על כן פירשו על החזוק. והלא יפלא הפלא ופלא האם יד ה' תקצר חלילה מלהחזיקם בראשון שהוצרך יום שני, ומה גם פעולותיו יתברך שאינם תחת הזמן? וקושיא (ב) ולא עוד אלא שהוצרך מאמר בפני עצמו להחזיקם? וקושיא (ג) למה קרא אל החזוק הויה?)

אך הארץ למה שטבעה עכור יותר הוצרך להוות אותה ולתתה תוך יסוד המים שהוא יסוד גשמי ושם נגמר עצמותה. והוא מאמרם ז"ל על פסוק בצקת עפר למוצק ורגבים ידבקו, נטל עפר כו' והשליך אל המים כו' כמבואר אצלנו. ובזה נמצא טעם למאן דאמר כי האורה נבראת אחר שמים וארץ כפשט הכתוב, כי הלא היותר דק היה ראוי יברא תחלה. אך הוא כי יותר דקות הוא מה שלא נגמר עד השלישי מהאור שנגמר בבת אחת, ועם כל זה יותר דקות הוא גמר האור מגמר הרקיע על כן נהיה על ידי מאמר

שלישי לא בשני. ובזה הטיב אשר דבר בראשית ברא כו' ולא אמר ויאמר א-להים יהיו שמים וארץ, כי הלא היה נראה שנגמרו בראשון ויקשה עלינו מאמר הכתוב ביום שני יהי רקיע, על כן להשכילנו בינה אמר בראשית כו', לומר הלא תראה במאמר שלישי יהי רקיע אל תתמה איך הוצרך לגמור הויה בשני, כי דע איפה כי בראשית שהוא במה שהוא ראשית שהוא הבחינה הראשונה העליונה מכל העשר העליונים ברא א-להים, ואף על פי שהכל היה יוצא אל הפועל על ידי העשירית ולא היתה משמשת רק למעבר לשל מעלה, ועל כן לא היה מבוא לגשמיות לקבלו בעצם עד שויאמר א-להים יהי רקיע כי אז נגמר ונתחזק כמדובר:

ארבע מדות בנותני צדקה. רוצה שיתן ולא יתנו אחרים, עינו רעה בשל אחרים. יתנו אחרים והוא לא יתן, עינו רעה בשל. יתן ויתנו אחרים, חסיד. לא יתן ולא יתנו אחרים, רשע. (אבות ה' י"ג)

והראוי להעיר הוא.

א. למה יאמר ארבע מדות בנותני צדקה, והשנים מהם אינם נותנים כלום?

ב. אומרו רוצה שיתן ולא יתנו אחרים עינו רעה בשל אחרים, כי הלא אחר שהרוצה שיתן ויתנו אחרים הוא חסיד, שיראה כי זה הוא לפניו משורת הדין שאם לא כן היה לו לומר צדיק, ואם כן את מי יקרא צדיק, הוי אומר את הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים, ואם כן היה ראוי יאמר יתן ולא יתנו אחרים צדיק, ואם זה הוא גרוע מצדיק על מה שאינו רוצה שיתנו אחרים, אם כן הרוצה שיתן ויתנו אחרים יהיה צדיק, ולמה אמר חסיד?

ג. אומרו יתנו אחרים והוא לא יתן עינו רעה בשל, כי היתכן יהיה איש באנשים תרע עינו בשל, אך אין זה רק אדרבה מסכל היות מתעשר על ידי תת צדקה, ועולה על רוחו שמה שנותן הוא מחסר משלו, ויראה לו כי בזה שהוא לא יתן עינו יפה בשל?

ד. כי על דרך הבבות הראשונות היה ראוי יאמר, יתן ויתנו אחרים עינו יפה

בשלו ובשל אחרים, לא יתן ולא יתנו אחרים עינו רעה בשלו ובשל אחרים, ואילו חסיד ורשע לא יאמר?

ה. כי הלא מדת הנקרא צדיק איננה במשנה, והלא אין דבר בכל מצות ה' שאין בה מדרגת צדיק ומדרגת חסיד ומדרגת רשע?

ו. כי אחר שהצדקה היא מצוה גדולה מן התורה, גם יקרא רשע יתנו אחרים והוא לא יתן:

אמנם הנה הקושי הראשון הוא מסולק למבין. והוא כי גם שהיה אפשר לצדד צדדין בדוחק שלא על מי שאינו נותן כלום, הם השתי בבות של יתנו אחרים והוא לא יתן ובבת לא יתן ולא יתנו אחרים, אכן לשקר ידמה הדרך ההוא, כי הלא מה נשיב על:

ארבע מדות בהולכים לבית המדרש (אבות ה' י"ד), והאחת מהם הוא עושה ואינו הולך?

אך האמת הוא כהא דתנן הנודר מן המהולים אסור בערלי ישראל כו'. והוא למה ששורש כל איש ישראל הוא היות מהול, גם אם יחטא ולא ימול מהול יקרא, כי אין הערלה בו טבעית כי-אם כאריא דרביע עליה בעלמא. וההיקש בזה, כל איש ישראל טבעו ושרשו הוא תורה, כי אם אין ישראל אין תורה. על כן כל ישראל יקראו הולכי לבית המדרש גם הבלתי הולך. וכן כל ישראל טבעם ושורשם הוא עשות צדקה כד"א כי ידעתיו למען אשר יצוה כו' לעשות צדקה כו'. וכן מנו ישראל שלשה מדות מושרשות, והשתיים הם רחמנים וגומלי חסדים. על כן אמר ארבע מדות בנותני צדקה גם שיש חלוקות שאינם נותנים. ומעין זה כתב הרמב"ם ז"ל על אומרים ז"ל כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, לתת טעם למה לא יקרא אנוס כיוון שמתוך כפייה מודה: (ובזה יתיישב קושיא א. למה יאמר ארבע מדות בנותני צדקה, והשנים מהם אינם נותנים כלום?)

ונבא אל ענין המשנה. והוא כי הנה ראה התנא, כי הבא לתת מדות בנותני צדקה, הלא יאמר כי שלשה המה ולא ארבעה,

ולא כגדר שגדרם התנא. כי-אם יאמר כי הרוצה שיתן אחרים והוא לא יתן, ואשר לא יתנו אחרים והוא לא יתן, שניהם רשעים עוברי מצות ה'; יתן ויתנו אחרים צדיק; ולא יקרא חסיד אם לא מתן בסתר שהנותן והמקבל לא ידעו מי נותן ומי מקבל וכיוצא בזה; והרוצה שיתן ולא יתנו אחרים גם צדיק יקרא, ואין עושה כן להיות עינו רעה בשל אחרים, אלא שרוצה לעשות כל המצוה שעינו יפה בשלו.

על כן בא ויאמר כי לא כן הדבר, כי-אם **ארבע מדות בנותני צדקה ולא שלש** כאשר היה עולה על לב.

ופירש ואמר רוצה שיתן כו', והוא בשום לב אל ייתור מלת רוצה שהיה די יאמר יתן ולא יתנו. והוא כי אמר, הלא העולה על רוחך כי יתן ולא יתנו אחרים צדיק, לא היה זה רק אם יתן ולא היה שם לבו אל האחרים אם יתנו ואם יחדלו. אך זה לא כן הוא, רק רוצה שיתן ולא יתנו אחרים. כי מלת רוצה חוזר אל הכל, רוצה שיתן וגם רוצה שלא יתנו אחרים, כי רצונו הוא בהחלט שלא יתנו אחרים, זה אינו צדיק כי הלא עינו רעה בשל אחרים. כלומר אין דעתו בצדקה מצד עצמה לעשות רצון קונו ועניו ירחם, רק בשביל הנאת הטובה ושופע הבא אל נותנה, ועל כן חפץ בל יתנה זולתו. באופן שעל ידי כן לא יקרא צדיק כי-אם עובר על ואהבת לרעך כמוך. (ובזה יתיישב קושיא ב. רוצה שיתן ולא יתנו אחרים עינו רעה בשל אחרים, כי הלא אחר שהרוצה שיתן ויתנו אחרים הוא חסיד, שיראה כי זה הוא לפניו משורת הדין שאם לא כן היה לו לומר צדיק, ואם כן צדיק, ואם כן את מי יקרא צדיק, הוי אומר את הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים, ואם כן היה ראוי יאמר יתן ולא יתנו אחרים צדיק, ואם כן היה ראוי יאמר יתן ולא יתנו אחרים צדיק?)

וכן הרוצה שיתנו אחרים והוא לא יתן לא יקרא רשע, כי אינו אלא שטובה הצדקה בעיניו אלא שעינו רעה בשלו. והוא כי, אם היה מואם במצוה לא היה חפץ יתנו אחרים צדקה. וגם אל יעלה על לבך כי יסכל כי הנותן צדקה מתברך כי זה מושכל ראשון לכל ישראל. אך הוא שכל כך קשה בעיניו להוציא ממון מתחת ידו, כי גם

שיודע שיתוסף לו הרבה אינו מוציא. ואיש כזה עינו רעה בשלו יקרא, כי עם שיודע בודאי שיתוסף לו הוא נמנע מלתת. (ובזה יתיישב קושיא ו. אחר שהצדקה היא מצוה גדולה מן התורה, גם יקרא רשע יתנו אחרים והוא לא יתן?)

וקושיא ג. יתנו אחרים והוא לא יתן עינו רעה בשלו, היתכן יהיה איש באנשים תרע עינו בשלו, אך אין זה רק אדרבה מסכל היות מתעשר על ידי תת צדקה, ועולה על רוחו שמה שנותן הוא מחסר משלו, ויראה לו כי בזה שהוא לא יתן עינו יפה בשלו?)

ואשר היה נראה לך שהוא צדיק כשיתן ויתנו אחרים, זה היה אם יתן בכלל הנותנים. אבל כשהוא על נדיבות יקום ויקדש לכל למען ילמדו ממנו הרואים, הנה כיון שהוא מקדים, חסיד יקרא. וזהו יתן ויתנו אחרים, שהוא נותן תחלה ואחר כך יתנו אחרים שילמדו ממנו, זה חסיד יקרא על קדימתו. (ובזה יתיישב קושיא ה. הלא מדת הנקרא צדיק איננה במשנה, והלא אין דבר בכל מצות ה' שאין בה מדרגת צדיק ומדרגת חסיד ומדרגת רשע?)

וגם יתיישב בהוספה על יישוב קושיא ב. המיל רוצה שיתן ולא יתנו אחרים עינו רעה בשל אחרים, כי הלא אחר שהרוצה שיתן ויתנו אחרים הוא חסיד, שיראה כי זה הוא לפניו משורת הדין שאם לא כן היה לו לומר צדיק, ואם כן את מי יקרא צדיק, הוי אומר את הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים, ואם כן היה ראוי יאמר יתן ולא יתנו אחרים צדיק, ואם זה הוא גרוע מצדיק על מה שאינו רוצה שיתנו אחרים, אם כן הרוצה שיתן ויתנו אחרים יהיה צדיק, ולמה אמר חסיד?)

וזהו מאמר שלמה בחכמתו באומרו טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל. אך הוא על חמשה תנאים:

א. כי נתן כבר קודם לזולתו, וזהו שלא אמר כי יתן או כי נותן רק נתן שהוא לשון עבר;

ב. שהוא מלחמו שלו שיקנה בהיתר;

ג. שלא אמר אני אוכל פת קמח סולת ואתן לדל פת קיבר, כי-אם מלחמו אשר אוכל;

ד. שאפילו אין לו אלא ככר לחם אחד, ממנו נתן;

ה. כמעשה אליהו עם הצרפית שרצה יותן לו תחלה ואחר כך תאכל היא ובניה, כך נתן כבר מלחמו לדל טרם יאכל הוא.

ועל אשר רוצה לא יתנו אחרים והוא לא יתן זה לבדו יקרא רשע, ולא כאשר חשבת למשפט כי גם תואר זה יתואר לרוצה שיתנו אחרים והוא לא יתן:

יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים. (אבות ה' כ')

הנה לא על חנם המשייל עבודתו יתברך לארבעה מיני בעלי חיים אלו, וכינה תוארים לפעולות כל אחד שניין דא מן דא. ואחשבה בד' מידות אשר יחס לארבעה בעלי חיים הללו לחלקן לשני חלקים.

השנים הראשונים על מצות עשה, והשנים השניים על מצות לא תעשה.

והוא כי שנים הנה התואנות המפילות עצלה על בני אדם מלעסוק בתורה ומצות כראוי. ובשתי רעות יתאנה המתאנה בעשותו אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה.

הלא המה כי הנה יש אשר לא הורגל לעסוק בתורה או מצות או להתנהג בחסידות, כי יאמר 'זלעפה אחזתני מליצני הדור, כי הלא בעשותי אחת מכל מצות אשר לא הורגלתי בה הנה כל רואי ילעיגו לי יפטירו בשפה מאין ולאין פלוני זהיר במצות כי לא נסה באלה.

ויש אחר יאמר 'הלא גם לי מצות ומעשים טובים, ואם אינני מהחסידים גם אינני מהרשעים כי בינוני אנכי ואני טוב מרבים ודי לי, כי טוב אנכי מכמה בני אדם אשר לא השיגו למדרגתי, והאם אתחייב אהיה אני טוב מכל האדם':

על כן להסיר מלב ראשי עם הארץ התואנות האלה בא התנא, ואמר על האחד הוי עז כנמר כי לא תבוש מפני כל. והוא מאמר שלמה בחכמתו כמבואר אצלנו במקומו באומרו חכם לב יקח מצות כו'.

והוא שמוזהיר את הנמנע מן המצות מפני הבושה על אשר ילעיגו עליו, ואומר מי שהוא חכם לב יקח מצות ולא ישית לבו אל אשר ידברו עליו לאמר הגם פלוני בחסידים. כי דע כי אויל שפתים המפטיר בשפה להלעיג עליך ילבט ויתחרט.

ודקדק באומרו יקח מצות ולא אמר יעשה מצוות, לומר אל תעשה המצות דרך עראי או לפרקים כי בזה ימצא פתח הלץ להתלוצץ עליך, רק יקח מצות קיחה עצמית בקנין, ואז בראות האויל שפתים כי החזקת בעצם אז ילבט ויאמר, אוי לי כי דברתי דופי בהלעיג על פלוני כי חשבתי כי היה לפני בלבד, אך הנה הוא מחזיק בהן יורה כי בכל נפשו ובכל כחו החזיק, ואני חטאתי נגדו.

על כן על חלוקה זו הזהיר התנא ואמר הוי עז כנמר.

ועל טענה שאמר השני שדי לו היותו צדיק מאשר למטה ממדרגתו אמר וקל כנשר.

והוא כי הנה ידענו כי אין בעוף יפרח כל כך גבוה מעל גבוה כנשר, כי על כן את ילדיו ישא על אברתו ולא בין רגליו כשאר עופות, כי אמור יאמר כי אין פורח למעלה ממנו יוכל לישאם מעליו, באופן כי לא יירא רק מחץ יעוף מלמטה מבני אדם, על כן ישאם על אברתו, שאם יורו המורים בקשת יהיה הוא כמטרא לחץ כי יורו בו ולא בילדיו אשר עליו. והנה מי הכריחו את הנשר לדאות על כלם, אם לא שרצה יהיה הוא גבוה מכל יתר עופות.

ואם כן גם אתה כן ראה דרכיו. ואל תאמר האם יחוייב יהיה כשרוני גבוה מכל האדם, כי הנה צא ולמד מהנשר אשר לא ישקוט מלדאות עד יגביה למעלה מכל עוף כנף, ועשה כן גם אתה והוי קל כנשר. כי לא תנוח עד עלותך בכשרון על כל האדם אשר על פני האדמה:

ואחרי אומרו סתירת התואנות מהמתאנים לבלתי עסוק במצות עשה, בא וידבר על מצות לא תעשה. והוא כי לאחד משתים רעות יעבור העובר עבירה ויהיו לו לתואנות מדי עברו.

א. אחד כי יאמר 'הלא חטא בא לידי פתאם אשר לא בקשתיו ולא עלה על לבי, ומה יכולתי עשות'.

ב. ויש יתאנה בדרך אחרת, לומר 'הנה יצרי התעני והלהיב לבי ואחזתי דרך החטא לחטא לה', ושבת וראה כי רע עלי המעשה, ולא יכולתי כי כבר החזיק בי יצרי ולא הרפני'. והוא כמעשה רב עמרם חסידא עם שתי הנערות ששם בעלייתו כי יצרו פתחו, עד התחיל לעלות בסולם ונתחרט ורצה לרדת ולשוב מעשות רע, ולא יכול ליצרו עד שצעק 'נורא בי עמרם נורא בי עמרם', ואתו כולי עלמא ויבוש וירד.

כי הוא כי אחר שהיחל היצר הרע להחזיק בו ויאחז צדיק דרכו לעשות הרע, לא יוכל לו.

והוא אשר כתבנו שאמר יעקב לראובן לומר פחו כמים, לומר פחיתוך להתחיל לעשות הדבר סיבב יהיה כמים הנגרים שלא ישובו אחור, כן אתה לא שבת גם כי אחר החילך ראית כי לא טוב הדבר.

על כן על האחד בא התנא ויאמר ורץ כצבי, לומר אל תתיאש מן החטא ולא יבא לך פתאם. והוא כצבי, כי שנים הנה קוראותיו.

אחד כי מרחוק יביט אם יראה בן אדם וירץ לברוח.

ובבורחו לא יאמין כי רחק ממנו, ותמיד יהפוך פניו להביט אם אך רחוק יהיה בינו ובינו.

כן גם אתה בשנים תעופף להנצל כצבי מיד, כי מרחוק תביט אפשרות בא החטא והרחק ורוץ.

ולא תאמין בעצמך שרחקת, והפך ראש והבטתך תמיד תהיה להביט אל החטא ותנצל מפתאומיות.

ועל השנית אמר וגבור כארי, כן תגבר על יצרך כי יהיה בעיניך כאחד מהבעלי חיים לפני הארי, וגם כי היחלת בחטאך תשוב ממנו: